

ОБЩИ ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ПЛАНИРАЩИТЕ СЦЕНАРИИ

Ас. Георги Георгиев

Военна академия „Георги Стойков Раковски”

Резюме: В доклада са представени основни изисквания към съдържанието на планиращите сценарии, използвани в процеса на планиране на отбраната, базирано на способности. Последователността на изискванията определя качеството на ситуацията в конкретен сценарий за прогнозиране на необходимите отбранителни способности. Планиращите сценарии, разработени по представените изисквания, предотвратяват дублиране на развивани способности и гарантират своевременност в попълването на констатираните дефицити от отбранителни способности. Освен това те допринасят за вземането на стратегически решения за развитие на въоръжените сили и за ефективно използване на силите при криза и конфликт.

Ключови думи: процес на планиране на отбраната, базирано на способности; изисквания към планиращите сценарии; уместност; всеобхватност; реалистичност; ограниченост; уникалност; завършеност

Сценариите са критична част от планирането, базирано на способности. Те осигуряват основната връзка между отбранителната политика и целите на способностите. Използваните сценарии съответстват на обхвата на всички видове операции, в които въоръжените сили могат да участват. Планиращите сценарии описват възможните бъдещи ситуации за подходящ контекст към изискванията за изгражданите способности. Това използване на сценарии подпомага разработването на реалистични цели за

постигане и осигуряване на минимално необходимите въоръжени сили. В идеалния случай сценариите описват поредицата от времеви рамки, за да се улесни оценката на способността във времето, а не в произволна точка в бъдещето.

Планиращият сценарий е инструмент, с който се отговаря на политическите очаквания за адекватен военен отговор на евентуално възникнали събития (кризи и конфликти) в бъдещето. От него се определя необходимостта държавата да разполага с набор от военни и поддържащи ги граждански способности, с които да е в състояние да отговори в кризисна обстановка.

Планиращите сценарии са фундаментът, върху който се определят възможните бъдещи операции за провеждане от въоръжените сили. Затова те следва да описват ясно заплахите за страната. Максималната обективност на условията на средата на сигурност и възможното ѝ развитие влияят най-съществено върху дефинирането на необходимите отбранителни способности.

Планиращите сценарии се използват в процеса на планиране на отбраната, базирано на способности и служат от една страна, за определяне на минималните военни способности на въоръжените сили за изпълнение на конституционните им задължения, а от друга задават изискванията към необходимия за тяхното осигуряване икономически, научно-технически и иновационен потенциал, ресурси и инфраструктура на държавата. Тези сценарии следва да са всеобхватни по отношение на ситуациите за използване на способностите, без да конкретизират последователността на случващите се събития.

Процесът на разработване на сценарии подлежи на усъвършенстване за повишаване както на неговата ефективност, така и на цялостния резултат при определяне на необходимите отбранителни способности на страната.

Изискванията определят условията, при които действията следва да се изпълнят или средствата, от които се нуждаем за постигане на дефинираните цели. Те са съществени характеристики на изследвания обект, които използваме за повишаване на ефективността. Изискванията могат да бъдат разгледани и като необходимост, която трябва да се осъществи от съответната структура.

Могат да бъдат описани множество изисквания, на които да отговоря дадена организация или процес. Сложността за определяне на основните от тях е базирана на многообразието от конкретни характеристики, притежавани от обекта на изследването. При сложни системи, особено каквито

са въоръжените сили, се налага дефиниране дори на частично противоречещи си изисквания, което допълнително затруднява изграждането на подходящите отбранителни способности, рефлектиращо пряко върху повишаването на рисковете.

Развитието на въоръжените сили пряко зависи от налагането на обективни изисквания за ситуациите, описвани в планиращите сценарии. Общите изисквания към планиращите сценарии са фокусирани върху функционалните зависимости между отбранителните способности, използвани в различни ситуации, и се изразяват в:

- уместност;
- всеобхватност;
- реалистичност;
- ограниченост;
- уникалност;
- завършеност.

Изискването за **уместност** (relevance) се заключава в значимостта на възможните решения, произтичащи от прогнозното развитие на ситуациите в сценария (Panne 2019). Това означава, че планирането на сценарии трябва да отчита всички динамики, които оказват влияние върху съответните решения и последиците от тях. По подобен начин това важи, както за определен период, така и за цялостна преценка, обхващаща пълния спектър от възможни решения. Затова създаваните сценарии периодично се оценяват за уместност. Така се получава резултат, при който част от сценариите могат да бъдат определени като загубили своята актуалност и да отпаднат от процеса на отбранително планиране. Друга част могат да се нуждаят от актуализиране, за да отговорят на бъдещи заплахи, използвайки иновации и напредничави технологии. Дори може да се наложи и разработване на нови сценарии, които да описват несъществуващи до момента ситуации, като например използването на изкуствен интелект.

Уместността изисква сценариите да се разработват или актуализират чрез прилагане на полезни практики като: наблюдение на източника на промяната; преглед на допусканията; опресняване на описанието на събитията; сравняване на сценариите; поддържане на обратна връзка; адаптиране към промените.

Наблюдението на източника на промяната се заключава в следене на изменението в ключовите фактори и сили, които оформят бъдещите сценарии. Те могат да бъдат социални, технологични, икономически, екологични или политически. Това подпомага идентифицирането на нови тенденции,

предизвикателства, възможности или заплахи, които могат да повлияят на решенията по планиращите сценарии. Използват се различни източници и методи за наблюдение на източниците, като анализ на данни, проучвания, наблюдения и други изследователски методи.

Прегледът на допусканията се основават на исторически модели, текущи доказателства или бъдещи прогнози. Те се оценяват за валидност, уместност и последователност. Това осигурява избягване на пристрастия, грешки или пропуски в сценариите. Използват се различни техники като критично мислене, тестване на сценарии и други.

Опресняването на описанието на събитията са историите, които описват и илюстрират планиращите сценарии. Те могат да бъдат писмени, визуални или устни. Редовното обновяване на описаните събития подобрява истинността, подпомага ефективното комуникиране на сценариите с планиращите екипи.

По своята същност сценариите не са прогнози, а правдоподобни и алтернативни възгледи за бъдещето. Сравняването им показва доколко и как те се различават, свързват или сближават. Това подпомага оценката за последиците и въздействието на сценариите върху определянето на целите, разработването на подходящата стратегия или вземането на обосновани решения. Могат да се използват различни рамки за сравняване на сценариите, като например SWOT (strengths, weakness, opportunities, threats) анализ, матрица на сценарии, устойчивост на сценария и други.

Обратната връзка дава възможност на ръководещия състав да следи дейността на планиращите екипи и оценява как сценариите се възприемат, разбират или прилагат. Това подпомага подобряването на качеството и полезността на сценариите. Използват се различни методи като проучвания, интервюта, семинари или казуси.

Адаптирането към промените изисква непрекъснато отчитане и съобразяване със събитията и процесите, които се случват във външната или вътрешната среда и могат да повлияят на сценариите. Това дава насоки как сценариите да бъдат променени, преразгледани или заменени, за да се запази тяхната гъвкавост. Използват се различни признаци и индикатори като сигнали, аномалии, изненади или други важни събития.

Изискването за **всеобхватност** (comprehensive) допълва изискването за приложимост (NATO Standardization Office 2023). В този контекст терминът „всеобхватен“ означава, че се разглежда проявлението както на несигурността, така и на сигурността. Несигурността, т.е. динамичните ситуации, зависимости и обстоятелства, които могат да се развият във всяка

посока, формират основата за измисляне на правдоподобно бъдеще. Въпреки това, сигурността, т.е. факторите, чието бъдещо развитие може лесно да бъде предвидено, са също толкова важни при планирането на сценарии, защото помагат сценариите да останат истинни. Всеобхватността налага търсене на относително противоречиви ситуации, изискващи разнообразни способности за неутрализиране на заплахите, произтичащи от неопределеността на конкретни събития в планиращите сценарии.

Изискването за **реалистичност** (realistic) се заключава в разширяване на обхвата на възможните ситуации и тяхната времева рамка, доколкото е възможно. В същото време сценариите следва да останат в обхвата на собствения им поглед за бъдещето. Този обхват трябва да бъде направен максимално правдоподобен, основавайки се на наличните данни и проучвания. Разработените сценарии могат да бъдат категоризирани като оптимистични, песимистични и основополагащи (най-вероятни). При планирането на отбранителните способности се използват реалистични основополагащи сценарии, съответстващи на целите на отбраната на страната.

При съществена промяна в средата на сигурност (възникване на регионален военен конфликт), ръководещият състав може да актуализира целите, които следва да се постигнат за отбраната на държавата. Обмисля се уточняване на допусканията в планиращия процес. Тогава задължително се анализират ефектите, произтичащи от тези промени в сценария. Крайният резултат трябва да потвърждава истинността на събитията, за да се гарантира определянето на необходимите изисквания за отбранителните способности. С това се цели минимизиране на негативните последици и осигуряване на развитието на адекватни на средата на сигурност въоръжени сили.

Изискването за **ограниченост** (restricted) се изразява в описание на възможния начин, по който се случват събитията. Такова очертане има ясно начало, обикновено настоящето, и определена крайна точка, която е краят на разглежданата времева рамка. Между тези определящи точки се проектира най-вероятното развитие, което започва от началната точка, преминава през приемлива последователност от междинни ситуации и приключва в крайното състояние след постигането на определените цели.

Освен към съдържанието на сценариите, това изискване се прилага и към общия брой разработвани сценарии. От друга страна минималният брой следва да изключи риска от проявяване на сценарий, който не е бил оценяван. Ето защо при отбранителното планиране се използват няколко сценария, съответстващи на мисиите и основните задачи на въоръжените

сили. Това гарантира ясно определяне на изискванията към необходимите отбранителни способности.

Изискването за **уникалност** (unique) се заключава в разработването на достатъчно различаващи се помежду си сценарии за изясняване на сравнимите предимства и недостатъци на всеки от тях.¹ Освен това се преценяват и различните начини, по които се използват средствата за постигане на желаните крайни състояния.

Най-често уникалността се свързва с неповторимост на качествата на дадена ситуация или отделно събитие, а не с количеството на съставните елементи. Уникалността на сценария дава възможност да бъдат определени конкретни допълнителни изисквания към отбранителните способности, които впоследствие да се изградят във въоръжените сили. В допълнение, това изискване предотвратява развитието на дублиращи способности, които могат да се използват в различните сценарии.

Изискването за **завършеност** (completion) се заключава в цялостно проследяване на ситуацията и събитията в конкретния сценарий. То пряко кореспондира с търсената ефективност на разработения сценарий. Само завършени сценарии могат да бъдат оценявани възможно най-обективно, като не се пропуска, че те подлежат и на оценка на рисковете, заложиени в тях.

Практиката е доказала, че не съществува предварителен сценарий, който да се събдне напълно. Обичайно се проявяват последователност от определящи ситуации и значителни събития от различни сценарии. Ситуационната осведоменост е ключова за правилната преценка и вземане на конкретно решение за гъвкаво използване на комбинация от различни сценарии за разрешаване на конкретна криза.

Описаните общи изисквания към планиращите сценарии гарантират максимална обективност в определянето на минималните изисквания за отбранителните способности на въоръжените сили.

Стъпките за подобряване на разработването на планиращи сценарии са:

- идентифициране на критичните условия за стартиране на процеса, дори в разгара на несигурността. Предварителното разработване на сценарии за извънредни ситуации предоставя възможност за адекватно реагиране при събдването на извънредната ситуация и обективно оценяване на икономическите, политическите и военните фактори при последващите действия;

- разработване на подходящ набор от сценарии, поддържани в актуално състояние. Многото сценарии претоварват планиращата група без да

водят до повишаване на ефективността. Лидерите трябва да приоритизират и развият перспективи за всеки от сценариите за последващите действия при планирането;

– изграждане на пъргава стратегия за реакция. Всеки сценарий трябва да съдържа достатъчно подробности, за да се оцени вероятността от успех или провал на различни стратегически опции.

Планиращите сценарии помагат на вземащите решения да идентифицират диапазони от потенциални ефекти и въздействия, да оценяват реакциите и да управляват както положителните, така и отрицателните последици. Чрез визуализиране на потенциалните рискове и възможности, въоръжените сили могат да станат проактивни, да поемат инициативата и наложат своята воля, вместо просто да реагират на събитията в интерес на противостоящите сили.

Планиращите сценарии могат да осигурят конкурентно предимство, като дадат възможност на лидерите да реагират бързо и решително, тъй като ситуацията вече е обмислена и действията са определени за възникналата криза. Те също така дават на стратегическите ръководители рамка за по-ефективно вземане на извънредни решения, като дават представа за плановете и прогнозите, и описват по-ясна картина за ключовите способности и потенциалното въздействие на бъдещите събития.

БЕЛЕЖКИ

1. What are some best practices and common pitfalls of scenario planning? [online] Available from: <https://www.linkedin.com/advice/3/what-some-best-practices-common-pitfalls-scenario> [viewed 20/02/2024]

REFERENCES

PANNE, T., 2019. Four requirements for scenario planning. RNO-Consulting, 6 June 2019. [online] Available from: <https://rno-consulting.com/en/vier-anforderungen-an-die-szenario-planung/> [viewed 20.02.2024].

NATO STANDARDIZATION OFFICE, 2023. *Comprehensive Operations Planning Directive, v.3.1, 2023*. Brussels: NSO.

GENERAL REQUIREMENTS FOR PLANNING SCENARIOS

Abstract. The report presents basic requirements for the content of planning scenarios used in the capability-based defense planning process. The sequence of requirements determines the

quality of situations in a particular scenario in order to define the required defence capabilities. The planning scenarios, developed in accordance with the presented requirements, prevent duplication of developed capabilities and ensure timeliness in filling identified shortfalls in defence capabilities. In addition, they contribute to make strategic decisions on the armed forces development and effective use of force in crisis and conflict.

Keywords: capability-based defense planning process; requirements for planning scenarios; relevance; comprehensive; realistic; restricted; unique; completion

Georgi Georgiev, Assist. Prof.

ORCID iD: 0009-0008-3589-6552

Rakovski National Defence College

82 Evlogi i Hristo Georgievi Blvd.

Sofia, Bulgaria

E-mail: georg.georgiev@rndc.bg